

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

Filip Šimunjak, Nikola Ostojčić, Karlo Rukavina, Marta Jurković, Petar Hegedić

BULWARK OF EUROPE – DIGITIZING THE HABSBURG-OTTOMAN FRONTIER

Zagreb, 2020.

Ovaj rad izrađen je na Odsjeku za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu pod vodstvom dr. sc. Nataše Štefanec, red. prof., i predan je na natječaj za dodjelu Rektorove nagrade u akademskoj godini 2019./2020.

Sadržaj

1. Studenti na projektu	1
2. Osnivanje projekta i stručno osposobljavanje članova projekta.....	1
3. Osnovni ciljevi projekta.....	2
Digitalna obrada i objavljivanje neobjavljene građe.....	2
Popularizacija znanosti.....	3
Izrada didaktičkih pomagala (primjenjivih na raznim nastavnim razinama).....	4
Rad studenata na izvornoj građi	5
4. Dosadašnja postignuća.....	6
Web-stranica i digitalizacija/vizualizacija.....	6
Popularizacija povijesti	8
Sudjelovanje u Povijesnoj postrojbi 1. i 2. banske pukovnije.	9
Objavljeni znanstveni radovi.....	9
Kliofest – festival povijesti	10
Nabava 3D printera na Odsjeku za povijest	10
Posjet ratnom muzeju (<i>Landeszeughaus</i>) u Grazu	11
6. Projektne aktivnosti u akademskoj godini 2020/2021.	11
Izrada 3D modela vojno-krajiških utvrda – nastavak rada.....	11
Posjet Štajerskom zemaljskom arhivu u Grazu (<i>Steiermärkisches Landesarchiv</i>).....	11
Eseji o vojno-krajiškim utverdama – nastavak rada	11
Problemsko-pregledni eseji – nastavak rada	12
Izložbe	12
Međunarodna suradnja	12
Prijevod stranice na engleski jezik	13
Radovi u pripremi za objavljivanje	13
7. Prilozi.....	14
8. Životopisi.....	24
Sažetak.....	25
Summary	26

1. Studenti na projektu

- **Filip Šimunjak**, voditelj projekta (diplomski studij povijesti)
- **Nikola Ostožić** (diplomski studij povijesti)
- **Karlo Rukavina** (diplomski studij povijesti)
- **Marta Jurković** (diplomski studij povijesti i anglistike)
- **Petar Hegedić** (diplomski studij povijesti i arheologije)

2. Osnivanje projekta i stručno osposobljavanje članova projekta

- Projekt je započeo u sklopu kolegija „Uvod u istraživački rad“ na Odsjeku za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, nositeljice red. prof. dr. sc. Nataše Štefanec, na kojemu je grupa studenata transkribirala i obradila za sada najraniji poznati neobjavljeni krajiški popis (*Kriegsstaat*) iz 1556. godine, pisan njemačkom goticom. Nakon završetka kolegija nekolicina studenata pokazala je dodatni interes za istraživanje vojnokrajiške povijesti, želeći implementirati moderna informatička znanja pri prezentaciji rezultata istraživanja. Dogovorena je stalna suradnja s mentoricom prof. dr. sc. Natašom Štefanec, a redovno se konzultira i niz drugih stručnjaka za vojnokrajišku povijest s Odsjeka za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Hrvatskog instituta za povijest i Hrvatskog državnog arhiva. Izrađen je niz detaljnih tablica i pratećih interaktivnih karata na platformi *Google Maps*. Uz to, dvoje studenata naučilo je koristiti *GIS* programe za izradu karata i nekoliko 3D programa za izradu modela utvrda. Nadalje, voditelj projekta upoznao se s osnovama izrada web-stranice te je u konačnici izrađena web-stranica kojoj se može pristupiti već godinu dana i koja je do sada izazvala velik interes u stručnoj javnosti (<https://vojnakrajina.ffzg.unizg.hr/>). Web stranica je, nakon stjecanja osnovnih znanja o kvantitativnim metodama, ujedno konfigurirana kao baza podataka koju se redovito nadopunjava novim materijalima. Studenti na projektu su se tijekom posljednje dvije godine intenzivno upoznavali s hrvatskom, engleskom i njemačkom stručnom terminologijom te je u tijeku stručno utemeljen prijevod materijala na engleski jezik.

3. Osnovni ciljevi projekta

- Osnovni dugoročni cilj projekta je da web stranica na kojoj rade studenti povijesti postane vrijedan resurs za istraživače ranog novog vijeka na europskoj i globalnoj razini, ali i mjesto na kojem učenici i studenti mogu dobiti najmoderniji vizualni prikaz vojno-krajiškog razvoja i prostora (interaktivne karte, 3D modeli), a nastavnici didaktički materijal i metodičke smjernice za pristup i obradu kvalitetne ranonovovjekovne građe.

- **Digitalna obrada i objavljivanje neobjavljene građe**
 - Prvi specifični cilj projekta digitalizacija je krajiških popisa na što interaktivniji način. Smatramo da je u današnje digitalno doba historijsku znanost moguće i potrebno prezentirati putem suvremenih medija. Stoga smo sve rezultate projekta odlučili predstavljati na mrežnoj stranici. Stranica je zamišljena kao lako dostupna, interaktivna i vizualno atraktivna platforma koju mogu koristiti svi zainteresirani pojedinci – kako nastavnici, učenici i studenti, tako i šira javnost.
 - Od spomenutih dostupnih sadržaja visoke multimedijske vrijednosti, prvo posebno ističemo 3D modele krajiških utvrda. Modele izrađujemo u specijaliziranim programima (od jednostavnijih poput *Google SketchUp* do nekih složenijih kao *Blender*). Današnjoj publici, a naročito djeci, osobito je privlačna vizualna i interaktivna prezentacija podataka, o čemu svjedoči i sve veće korištenje e-nastave u obrazovnom sustavu. Digitalizacijom i izradom 3D modela široj javnosti želimo približiti utvrde, ali i burgologiju kao historijsko-arheološku disciplinu. Uz 3D modele, utvrde nastojimo prikazati i grafički, primjerice pomoću tlocrta koje nalazimo u arhivima i literaturu te obrađujemo. Za neke utvrde moguće je izraditi i „interaktivne tlocrte“, koji uz svaku kulu ili vrata donose i kratak opis odabranog fortifikacijskog elementa (dosad je to učinjeno za zagrebačke fortifikacijske objekte Gradec, Kaptol i Biskupsku utvrdu).
 - Još jedan tip vizualizacije podataka iz obrađene građe koji posebno ističemo su interaktivne, višeslojne karte. Prvi tip karata prezentira raspored krajiških utvrda u prostoru, pri čemu je bitno istaknuti da karte nastoje – gdje god je moguće – predstaviti i osmansku stranu krajine. Na taj način, osim

vizualizacije prostornog i strateškog razvoja krajine, želimo doprinijeti proučavanju tzv. fenomena „graničnosti“ premodernih društava. Osim optimizacije već izrađenih vojno-krajiških karata cilj je izraditi političke karte jugoistočne Europe u promatranome razdoblju (za sada je izrađena jedna za 1572. godinu) te time osigurati podlogu za temeljitu dopunu dosadašnjih povijesnih atlasa za osnovne i srednje škole. Treći cilj u domeni kartografiranja je konstantno dopunjavanje našeg temeljnog, najdetaljnijeg i najinteraktivnijeg, tipa karata – godišnjih karata Vojne krajine na temelju objavljenih i neobjavljenih vojnih popisa i dokumenata. Na tim se kartama u svega nekoliko klikova može odabrati godina, a potom klikom na neku od ucrtanih utvrda saznati točan broj i rod vojnika u utvrdi u odabranom vremenu. Takve su karte presedan u hrvatskoj historiografiji.

- Važan element digitalizacije čine objedinjavanje i obrada dostupnih izvora te pronalaženje i obrada onih prethodno neobjavljenih. Među objavljenim izvorima riječ je ponajprije o raznim protostatističkim krajiškim dokumentima iz objavljenih zbirki građe (primjerice Radoslava Lopašića, Emilija Laszowskog, Slavka Gavrilovića, Lajosa Thallóczya i Antala Hodinke) te raznim kartografskim priložima iz obimne vojno-krajiške literature. Naša objavljena kartografska građa zanimljiva je mlađim uzrastima, a njome se već sada služe i znanstvenici u istraživanjima i ubiciranjima ranonovovjekovnih utvrda. Po pitanju neobjavljenih izvora cilj je objaviti dosada neobjavljene krajiške popise (kraće *Kriegsstaate* i duže *Muster liste*) za kojima aktivno tragamo u domaćim i stranim arhivima. Takvi popisi vrijedan su prilog za paleografska istraživanja, a mogu ih koristiti nastavnici i sveučilišni profesori za vježbu čitanja izvorne građu pisane nelatiničkim pismima (riječ je ponajprije o njemačkim izvorima pisanim goticom).

- **Popularizacija znanosti**

- Drugi važan cilj projekta jest doprinijeti rastućem trendu uvođenja povijesne znanosti i arheologije u digitalno doba. Hrvatska historiografija još nedovoljno prezentira rezultate historijskih istraživanja putem interneta i nedovoljno koristi multimediju. Našoj su generaciji ti alati i mogućnosti bliski. Kao studenti povijesti primjećujemo da *Wikipedija* – iako još uvijek nepouzdana

baza podataka – dominira internetom kao sredstvo provjere raznih navoda. Želimo zainteresiranoj publici pružiti mjesto na kojem na jednako jednostavan, a k tome i interaktivan, način, može doći do provjerenih i sistematiziranih, ali sasvim novih spoznaja o povijesti Vojne krajine – sustava koji je čak pola milenija dominirao širom regijom. Projekt se pritom zalaže za tzv. holistički pristup povijesti: fenomen Vojne krajine istražujemo i prezentiramo iz perspektive demografije, povijesti umjetnosti, arheologije i burgologije, ali i povijesti svakodnevice, kulture i ostalih srodnih mikro- i makrohistorijskih disciplina. Interdisciplinarnim pristupom želimo pokazati da Vojna krajina nije fenomen koji treba proučavati isključivo unutar vojnog konteksta, već da je ona – kao „proizvod“ jednog vremena – ujedno i „svjedok“ i agens niza važnih procesa koji su se odvijali na hrvatskom povijesnom prostoru i široj regiji. Osim na web stranici, nakon senzibilizacije javnosti na važnost Vojne krajine, navedena područja interesa želimo predstavljati putem raznih izložbi, sudjelovanja na konferencijama i javnim predavanjima. Nadamo se da će naš projekt poslužiti kao primjer i poticaj srodnim humanističkim znanostima na otvaranje digitalnim i modernim pristupima – a posebno jačanju digitalne historije kao još uvijek mlade povijesne subdiscipline.

- **Izrada didaktičkih pomagala (primjenjivih na raznim nastavnim razinama)**

- Treći specifični cilj projekta jest približiti rezultate i spoznaje najmlađoj publici – učenicima osnovnih i srednjih škola. Smatramo da u osnovno- i srednjoškolskoj nastavi povijesti treba uvesti nove načine prezentacije i nove teme koje su već desetljećima obrađuju u znanosti, ali dosada nisu prenesene u udžbenike. Kurikularna reforma koja se provodi u hrvatskim školama već je uočila propuste koji su rezultat dugogodišnje neažurnosti nastavnog programa i nastavnog materijala. Sukladno tome osjećamo da je naš posao kao budućih povjesničara osiguravati nastavnicima i učenicima didaktičke materijale koji se mogu koristiti u nastavi. Postojanje osam sveučilišnih studija povijesti u Republici Hrvatskoj govori o tome da interesa za povijest među mladima ne nedostaje te da bi bilo dobro poticati kreativnost djece na nastavi povijesti od najranije dobi i njihovo uključivanje u istraživanje povijesti sukladno njihovoj razini. Smatramo da atraktivan vizualni materijal i korištenje multimedije tu

moгу dati veliki doprinos. To je jedan od glavnih razloga zbog kojih smo se upustili u svladavanje programa za 3D obradu i ušli u izradu 3D modela utvrda te izradu nizova karata. Primjerice, modeli utvrda iz razliĉitih razdoblja mogu se odliĉno iskoristiti za prezentaciju razvoja fortifikacijskog graditeljstva popraćenog brzim tehnološkim razvojem oružja i oruđa. Time bi se djecu poticalo da kritiĉki razmišljaju i sami zakljuĉuju o tim procesima – zašto su kamene utvrde zamijenjene zemljanim u vrijeme pojave vatrenog oružja; zašto je nestao srednjovjekovni oklopljeni vitez; zašto se vojske postaju velike a ratovanje toliko ĉesto i važno i sl. Interaktivne karte su također zanimljiv „alat“ kojim se djeca i nastavnici mogu poigrati i brzo vizualizirati promjene u desetljetnom ili stoljetnom razvoju. Napokon, ĉak i uĉenici osnovnih, a posebno srednjih škola mogu, koristeći našu metodologiju na jednostavnijem i/ili prilagođenom materijalu, proći put od istraţivanja do prezentacije spoznaja i postati mali povjesničari istraţivaĉi. Takva vrsta projektnog rada s kurikularnom se reformom potiče i favorizira. Ne bi li dali svoj obol unaprjeđenju nastave povijesti u idućoj godini nastojat ćemo jasno i precizno formulirati korake i ponuditi materijal i metodologiju istraţivanja za „male“ povjesničare.

- **Rad studenata na izvornoj građi**

- Posljednji cilj projekta jest primjerom potaknuti studente povijesti i srodnih znanosti na rad u arhivima. Smatramo da okretanje digitalnom dobu ne smije dovesti do degradacije historijskog zanata. Dostupnost online izvora dovela je do usmjeravanja studenata na lako dostupne izvore i, posljediĉno, do zapostavljanja jednog od temelja historijske nauke – posjeta arhivima i rada na neobjavljenoj građi. Kao što je već istaknuto projekt je i započeo radom na upravo takvom, neobjavljenom arhivskom izvoru, a u budućnosti namjeravamo nastaviti praksu traganja za nepoznatim izvorima i njihova priređivanja za objavu. Povezujemo se s arhivskim djelatnicima, profesorima i istraţivaĉima i konstantno traţimo savjete. Osim spomenutih vojnokrajiških protostatistiĉkih izvora koji pruţaju odliĉnu podlogu za vizualizaciju spoznaja, posebnu skupinu izvora ĉine kartografski izvori koji nam pruţaju uvid u poimanje prostora iz perspektive ranonovovjekovne drţave. Kartografija je tijekom

povijesti često korištena u propagandne svrhe, a upravo je hrvatski granični prostor kao sjecište triju velikih imperija – habsburškog, osmanskog i mletačkog, od kojih su dva imala snažnu kartografsku tradiciju (habsburški i mletački) – iznadprosječno kartografiran u svjetskim razmjerima.

4. Dosadašnja postignuća

- **Web-stranica i digitalizacija/vizualizacija**

- Prvo i najvažnije postignuće projekta jest uspostavljanje web-stranice (<https://vojnakrajina.ffzg.unizg.hr/>), koju smo sami izradili i dizajnirali, a na kojoj su predstavljeni svi rezultati projekta. Prije svega izrađeni su važni pregledni eseji o razvoju utvrda i rodova vojske na Vojnoj krajini, ali i, primjerice, o razvoju vojnokrajiške pošte (segmentu Vojne krajine koji se često zanemaruje).
- Pri pisanju eseja konzultirana je recentna i relevantna znanstvena literatura te se vojnokrajiški prostor i razvoj nastojao uklopiti u širi povijesni kontekst habsburško-osmanskih odnosa na prostoru jugoistočne Europe. Nadalje, do sad su napisana i objavljena 32 eseja o utverdama na Vojnoj krajini, a u procesu pisanja još je dvadesetak radova. Svi eseji popraćeni su grafičkim priložima – grafikonima kretanja broja vojnika iz godine u godinu, slikovnim i kartografskim priložima, a posebno bismo izdvojili vrijednost objave najranijih sačuvanih nacrti i crteža utvrda koji su nastali 1560-ih godina (čiji je autor Nicolo Angielini). Za neke utvrde (točnije Gradec, Kaptol i Biskupsku utvrdu u Zagrebu) već su izrađeni detaljni tlocrtni prikazi popraćeni komentarom o svakom fortifikacijskom elementu. Takvi prikazi planirani su i za još neke veće utvrde gdje je rekonstrukcija moguća – primjerice Koprivnica, Križevci, Varaždin itd. Na kraju svakog eseja nalazi se detaljan popis korištene znanstvene literature kako bi zainteresirani čitatelj odmah dobio i polaznu točku za daljnje proučavanje.
- Objavljeni su i životopisi krajiških zapovjednika i krajiških poštara za koje je bilo moguće prikupiti dovoljno podataka. Među njima su pripadnici nekoliko važnih magnatskih obitelji – primjerice obitelji Zrinski, Rattkay, Ungnad, Margetić, Szekely itd.

- Proces izrade digitalnih karata krajiških utvrda na temelju dostupnog objavljenog i neobjavljenog materijala za 16. stoljeće uglavnom je dovršen – ubicirane su, popisane i sistematizirane sve utvrde koje se javljaju na 11 habsburških popisa (1554., 1555., 1556., 1559., 1564., 1565., 1572., 1573., 1576., 1577., 1578.) te dva osmanska popisa (oba iz 1577.). Svaka karta popraćena je legendom i opisom za danu godinu.
- Uz digitalno-interaktivne karte izrađene su i „klasične“ karte – stanja na Krajini, rasporeda krajiškog poštanskog sustava te političke karte. Neke od njih nalaze se u prilogu ovoga rada, a ujedno su dostupne i na web-stranici. Smatramo da je povijest neodvojiva od prostora na kojem se odvija te da je vizualizacija povijesnog prostora važan zadatak historijske znanosti. Također, na stranici se nalazi i nekoliko interaktivnih „kliznih“ prozora na kojima se pomicanjem miša može usporediti raspored utvrda na Krajini iz godine u godinu kako bi se uočile promjene. Zanimljiv je primjer, recimo, usporedba stanja 1577. i 1578. godine kada pada cijeli prostor Pounja (dio tzv. Turske Hrvatske) koji uključuje i važne utvrde poput Zrina i Gvozdanskog. Ovakvi kartografski prikazi odlično oslikavaju koliki je to udarac bio za habsburšku obranu, pa postaje sasvim jasno zašto se krenulo u temeljnu reformu sustava.
- Uz karte koji smo sami izradili na stranici su dostupne i projekcije raznih onovremenih karata koje će koristiti budućim istraživačima. Riječ je, za sada, o deset karata (1528., 1572. (tri karte), 1592., 1593. (dvije karte), 1595., 1624. i 1673.) u visokoj rezoluciji – prelaskom miša preko njih otvara se „prozor povećanja“ kako bi se čitanje olakšalo što je više moguće.
- Osim kartografskog prikaza na stranici se nalaze i baze podataka u obliku tabličnih prikaza svih navedenih popisa. Na ovaj način sistematično smo i skraćeno prezentirali najvažnije rezultate našega rada, a ujedno ponudili i bazu podataka za daljnja istraživanja koja će provoditi drugi znanstvenici i studenti.
- Budući da je izrada 3D modela utvrda zahtjevan i dugotrajan proces koji iziskuje i posjet lokalitetu i izvođenje niza mjerenja, za sada su izrađena tri modela i uspostavljena metodologija za daljnje utvrde. Dva modela (zagrebačka kaptolska utvrda i Konjščina) već se nalaze na samoj stranici, dok posljednji – Jastrebarsko – čeka dovršetak popratnog eseja. Sva tri modela nalaze se u prilogu ovoga rada te smo se s njima priključili tek nekolicini entuzijasta i timova u Hrvatskoj koji su stekli znanja potrebna za takve

rekonstrukcije. Rekonstrukciju utvrde Konjščina moguće je vidjeti i na *YouTubeu* (<https://youtu.be/JLzoPQe-bjc>).

- Na web-stranici nalazi se mnoštvo korisnih poveznica i referenci na relevantnu znanstvenu literaturu i objavljenu građu, čime naša stranica razvija specifičnu bazu podataka o važnoj vojno-krajiškoj literaturi. Informacije se nalaze ispod pojedinih problemskih/opisnih eseja, ali i u općem popisu literature o Vojnoj krajini.
- Konačno, na stranici su prezentirani razni objavljeni izvori, članci i izvadci iz relevantne literature. Tako se, primjerice, od izvora mogu pronaći razni popisi doseljenih uskoka, popisi osmanskih zarobljenika, izvješća krajiških zapovjednika o kretanju Osmanlija, izvješća o stanju na Krajini i sl. Spomenutu bazu podataka svakako namjeravamo širiti i u budućnosti te pokušati na jednom mjestu objediniti najvažnije izvore. Taj je rad usko povezan s namjerom da osiguramo dostupnost kvalitetnih materijala za projektni rad u osnovnim i srednjim školama. Također smatramo da će ovi izvori omogućiti studentima povijesti (i srodnih disciplina) da na brz i jednostavan način dođu do podataka koje mogu koristiti u svojim seminarskim ili istraživačkim radovima.
- Na web-stranicu stavljat ćemo i segmente faksimila originalnih popisa na kojima učenici i studenti sa svojim nastavnicima mogu vježbati čitanje starih pisama. Za sada je na stranici dostupan faksimil najranijeg krajiškog popisa iz 1556. godine uz koji je priložen i transkript. Tako se svatko, od ranije spomenutih učenika i studenta pa sve do starijih povijesnih entuzijasta, može okušati u transkribiranju stare njemačke gotice te naučiti novo pismo čije je znanje neophodno za bavljenje hrvatskim ranonovovjekovnim izvorima.
- Sučelje web-stranice u potpunosti je prevedeno na engleski jezik kako bi se projekt prezentirao i internacionalnoj javnosti.

- **Popularizacija povijesti**

- Na popularnoj društvenoj mreži *Facebook* pokrenuta je stranica projekta. U nešto više od dva mjeseca stranica je prikupila gotovo 2200 pratitelja. Redovito se objavljuju zanimljive epizode iz ranonovovjekovne povijesti, pretežito hrvatske povijesti. Sve objave pisane su hrvatskim i engleskim

jezikom kako bi se hrvatska povijest približila i stranoj publici. Čini se kako za sada stranica u tome uspijeva, jer je, sudeći po analitičkim pomagalima *Facebooka*, gotovo 40 % korisnika stranice izvan Hrvatske.

- **Sudjelovanje u Povijesnoj postrojbi 1. i 2. banske pukovnije.** Neki članovi projekta (Petar Hegedić i Filip Šimunjak) učlanili su se u Povijesnu postrojbu 1. i 2. banske pukovnije. Riječ je o povijesnoj postrojbi koja djeluje u okviru Društva „Terra Banalis“, pod vodstvom Vladimira Brnardića. Odore postrojbe vjerne su replike originalnih uniforma vojnika na Hrvatsko-slavonskoj vojnoj krajini, a jedan od ciljeva – koji postrojba dijeli s našim projektom – jest popularizacija krajiške povijesti.

- **Objavljeni znanstveni radovi**

- Prvi znanstveni rad koji je proizašao iz projekta jest *Popis isplata vojsci u Hrvatskoj i Slavonskoj krajini u listopadu i studenome 1556, prema dvama registrima: prilog istraživanju rane faze vojnokrajiške povijesti* (autori: Petar Hegedić, Marta Jurković, Nikola Ostojčić i Filip Šimunjak). Rad je poslan u časopis *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest*, prošao je dvostruku znanstvenu recenziju te je ocijenjen kao znanstveni pregledni rad. Objavljen je u najnovijem broju časopisa (vol. 51, br. 2 – dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/236030>). Članak analizira do sada najraniji cjelovito sačuvani krajiški popis iz 1556. godine koji su studenti samostalno (uz mentorstvo red. prof. dr. sc. Nataše Štefanec) transkribirali s njemačke gotice i preveli sa starog njemačkog. Rad je popraćen tablicama i kartama, životopisima spomenutih zapovjednika te cjelovitim transkriptom.
- Drugi rad koji je proizašao iz projekta jest *Illa ego Sclavonia, ac unita Croatia tellus – složenost pojma „Slavonija“ u srednjem i ranome novom vijeku* (autor: Filip Šimunjak). Rad je poslan u studentski časopis *Pro Tempore* te je 23. ožujka 2020. prihvaćen za objavu u idućem broju (vol. 15). Rad treba proći fazu recenziranja kako bi se odredila njegova kategorizacija, no pisan je s namjerom da bude pregledni rad. Članak se bavi pitanjem položaja Slavonije (Slavonskog Kraljevstva) tijekom srednjeg i ranog novog vijeka. Donosi se pregled stavova važnijih povjesničara koji su se bavili pitanjem položaja Slavonije, a interes autora proizašao je iz istraživanja vojno-krajiške povijesti

čiji važan proces je postepeno stapanje Hrvatske i Slavonije u jedinstvenu političku cjelinu.

- Treći rad koji je proizašao iz projekta jest *Dokazi prekogranične trgovine i širenja kulturnog utjecaja na primjeru arheoloških nalaza glinenih lula s lokaliteta ranoga novog vijeka* (autor: Petar Hegedić). Rad je poslan u studentski časopis *Pro Tempore* te je prihvaćen 23. ožujka 2020. za objavu u idućem broju (vol. 15). Rad tek treba proći fazu recenziranja i kategoriziranja, no također je pisan kao pregledni rad. Članak interdisciplinarno interpretira arheološki nalazu krajiških glinenih lula – najbrojniji nalazu na hrvatskom prostoru iz vremena ranonovovjekovlja. Autor na primjeru krajiških glinenih lula dokazuje intenzitet trgovačkih veza između hrvatskog prostora i Europe.
- **Kliofest – festival povijesti.** U dogovoru s dr. sc. Damirom Agičićem, red. prof., voditeljem najvećeg godišnjeg povijesnog događaja u Hrvatskoj (ali i šire), projekt je dogovorio održavanje izložbe i javnog predavanja. Festival se trebao održati između 12. i 15. svibnja 2020. godine, no zbog okolnosti vezanih za epidemiju COVID-19 privremeno je otkazan. U slučaju da se ovogodišnji Kliofest ne održi u rujnu 2020. dogovoreno je da će se izložba i predavanje održati na sljedećem okupljanju 2021. godine. Autori i grafički dizajneri izložbe sami su studenti, dok su sredstva za provedbu osigurana temeljem natječaja za sufinanciranje studenskih projekata Filozofskog fakulteta u Zagrebu. Primarni cilj izložbe je prezentirati načine na koje su članovi projekta obradili „sirove“ povijesne izvore, digitalizirali ih i vizualno prezentirali s ciljem približavanja istraživanja kolegama studentima i široj javnosti.
- **Nabava 3D printera na Odsjeku za povijest.** Iako nismo svojim sredstvima pribavili 3D printer, članovi projekta svojom su djelatnošću potaknuli Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu na nabavu 3D printera. Printer će koristiti za izradu modela krajiških utvrda i plemićkih sjedišta, krajiškog vatrenog oružja i raznih fortifikacijskih modela. Posebno nas veseli što će primjenu naći i van okvira našeg projekta – među drugim studentima – kojima ćemo pomoći u korištenju. Pozitivno je i da će studenti nastavničkog smjera, kao budući odgajatelji, imati priliku okušati se u raznim projektima vizualizacije i digitalizacije povijesti.

- **Posjet ratnom muzeju (*Landeszeughaus*) u Grazu.** Članovi projekta posjetili su Zemaljsku oružarnicu u Grazu, jednu od najvećih svjetskih predmodernih oružarnica, odnosno muzej vojnokrajiške opreme i oružja. Tijekom razgledavanja s vodičem dobivene su nove važne spoznaje o funkcioniranju oružja na Vojnoj krajini te sakupljen vrijedan slikovni materijal koji će poslužiti za 3D rekonstrukcije ranonovovjekovnog oružja i modele opsadnog ratovanja.

6. Projektne aktivnosti u akademskoj godini 2020/2021.

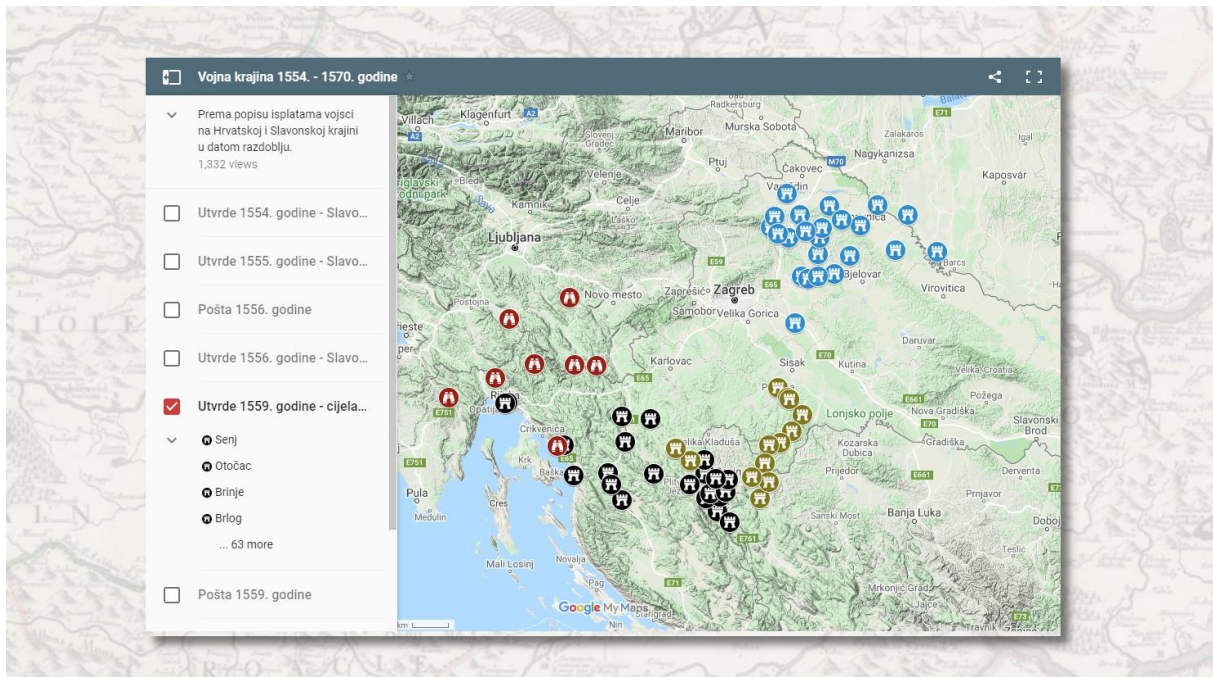
- **Izrada 3D modela vojno-krajiških utvrda – nastavak rada.** Planiramo daljnji aktivni rad na izradi 3D modela krajiških i plemićkih utvrda. Prikupljena je veća količina građe u vidu brojnih nacрта utvrda iz 16., 17. i 18. stoljeća, a posjećen je i Hrvatski državni arhiv u Zagrebu gdje su pregledani fondovi povjesničara koji su se bavili sličnim temama (primjerice Emilije Laszowski). Uz to, za neke utvrde koje su u većoj ili manjoj mjeri očuvane (primjerice Varaždin, Sisak, Veliki Tabor...), planira se provedbe terenskih izviđanja i izmjera dimenzija utvrda ne bi li se postigla što veća točnost pri kompjuterskoj rekonstrukciji.
- **Posjet Štajerskom zemaljskom arhivu u Grazu (*Steiermärkisches Landesarchiv*).** Naredne akademske godine planira se posjet arhivu u Grazu, koji čuva obilje vojno-krajiške građe budući da se gotovo dva stoljeća iz Graza upravljalo Hrvatskomi Slavonskom krajinom. U Grazu je otkriven i popis iz 1556. godine kojim je projekt započeo. Nadamo se da ćemo uspjeti pronaći još poneki neotkriveni popis, po mogućnosti iz još ranijeg razdoblja, kako bismo dodatno rasvijetlili najraniji period krajiške uprave na hrvatskom povijesnom prostoru.
- **Eseji o vojno-krajiškim utverdama – nastavak rada.** Do sada su napisani i objavljeni eseji o 32 utvrde, a dvadesetak eseja u procesu je pisanja. U prvom slijedu obrađene su sve veće utvrde Slavonske vojne krajine (Zagreb, Varaždin, Križevci, Koprivnica itd.) te nekoliko važnijih utvrda na Hrvatskoj vojnoj krajini (Senj, Nehaj itd.). S obzirom da je većina napisanih eseja s područja Slavonije naglasak će u sljedećem periodu biti na Hrvatskoj krajini. Očekujemo da će do kraja kalendarske 2020. godine na stranici biti objavljeno preko 40 eseja o utverdama.

- **Problemsko-pregledni eseji – nastavak rada.** Uz eseje o razvoju Vojne krajine i krajiške pošte, koji su već objavljeni, u procesu izrade još su dva važna eseja. Prvi se tiče načina ratovanja na Vojnoj krajini – razni oblici oružja, taktike, fortifikacijske strukture, načini opsjedanja i sl. Dovršetkom tog eseja projektu će se otvoriti nove mogućnosti 3D rekonstrukcije. Drugi esej koji je u procesu izrade bavi se pitanjem vertikalne i horizontalne mobilnosti ljudi unutar krajiških struktura. Proučavanjem krajiških popisa uočeno je da se isti ljudi pojavljuju na različitim funkcijama u različitim godinama – neki napreduju, neki su degradirani, a neki nestaju pa se ponovno pojavljuju. Uz to, uočene su i višestruke bračne povezanosti hrvatsko-slavonskog plemstva te se upravo na primjeru Vojne krajine može proučavati načine djelovanja plemstva po principima onoga što bi se danas – ali tada nije bilo percipirano tako – nazvalo nepotizmom. Planirani su u budućnosti i video prikazi opsada utvrda – najizgledniji kandidati za te dionice projekta su pad Gvozdanskog i bitka kod Siska.
- **Izložbe.** Za Kliofest je izrađena izložba koja prezentira projekt. U planu nam je istu prikazati na još nekoliko mjesta, po mogućnosti izvan Zagreba, možda i u srednjim školama. Za sada se projekt planira predstaviti u Križevcima, budući da je sjeverozapadna Hrvatska prostor kojem se projekt do sada puno posvetio, a komunikacije sa zainteresiranom javnošću pokazale su da u tom prostoru postoji i najveći interes za projekte kao što je naš. Slična ideja postoji i za Senj koji je bio središte dugovječne krajiške kapetanije.
- **Međunarodna suradnja.** Projektu se otvara veliki potencijal za međunarodnu suradnju. Naime, prof. Nataša Štefanec prezentirala je dio postignuća projekta u okviru svoje prezentacije na međunarodnoj konferenciji u okviru COST akcije u Budimpešti. Za suradnju su se iznimno zainteresirali znanstvenici iz Švedske (Sveučilište u Lundu) i Srbije (Sveučilište u Novom Sadu). Dogovorena je Erasmus razmjena nastavnika s dr. sc. Joachimom Östlundom (gostujuće predavanje u sklopu kolegija „Vojna i vojnokrajiška povijest“ na Odsjeku za povijest te razmjena iskustava u digitalizaciji) i vojnoj povijesti, a planira se i ERASMUS razmjena studenata između Švedske i Hrvatske. Posjeti su odgođeni zbog situacije s COVID-19, ali aktivnosti se odvijaju i dalje i nastaviti će se odmah po okončanju krize.

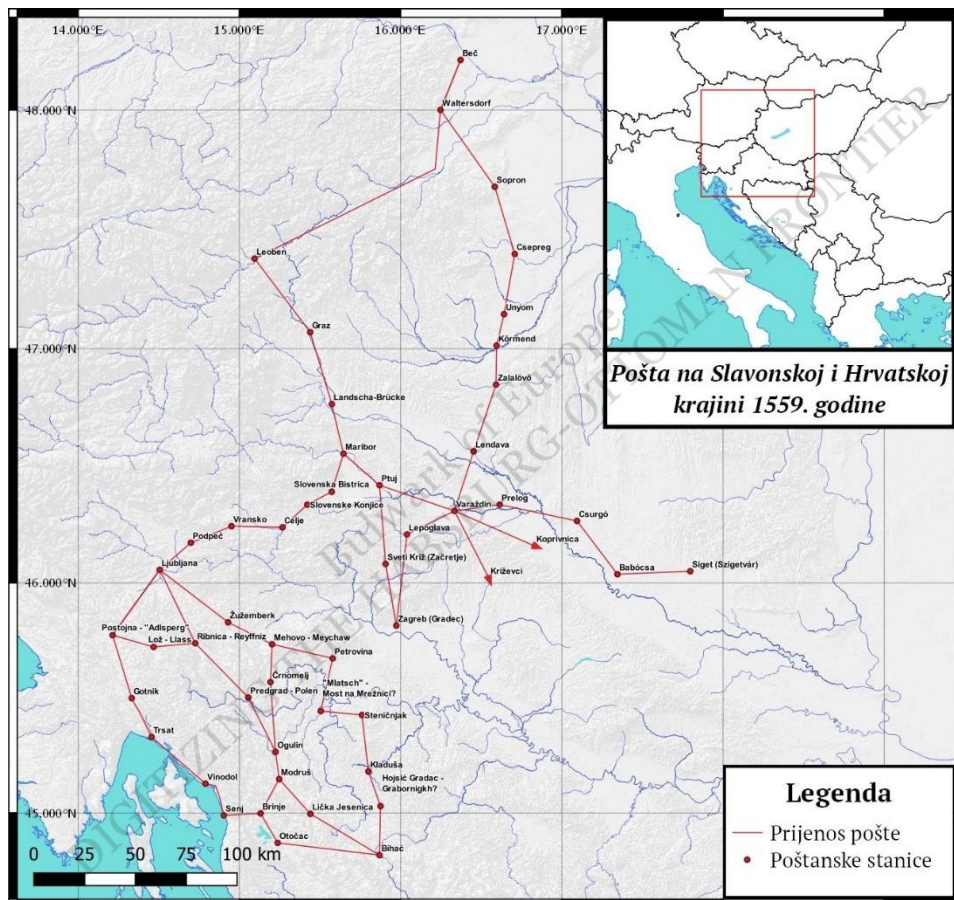
- **Prijevod stranice na engleski jezik.** S obzirom na usmjerenost projekta na međunarodnu suradnju, u tijeku je prijevod stranice na engleski jezik. Sučelje stranice već je prevedeno, a predstoji nam svaki esej popratiti sažetkom na engleskom jeziku kako bi se i strano čitateljstvo moglo upoznati s fenomenima hrvatskog ranonovovjekovlja koje uključuje habsburšku, osmansku i mletačku baštinu.

- **Radovi u pripremi za objavljivanje**
 - **Diplomski radovi.** Projekt je potaknuo studente da se vojnokrajiškog pitanja dotaknu i u svojem akademskom radu, a trojica studenata su prema tim temama usmjerila i svoje diplomske radove. U sljedeće dvije-tri godine bit će napisana tri diplomatska rada koja se bave Hrvatsko-slavonskom vojnom krajinom. Jedan rad bavit će se pitanjem razmjene zarobljenika i općenito interakcije habsburških i osmanskih zapovjednika na prostoru Hrvatske i Slavonije u 16. stoljeću tijekom prvog perioda dodira dvaju imperija. Drugi pristupa povijesti krajiškog prostora s perspektive povijesti medicine – autor se bavi pitanjem sanitarnih kordona uspostavljenih na hrvatskom povijesnom prostoru koji su izravno vezani uz prostor krajišta. Treći rad bavit će se ubiciranja utvrda i izradom tlocrta utvrda na temelju arhivske građe i iskapanja. Autor želi dati prilog proučavanju ranog novog vijeka iz perspektive hrvatske arheologija koja je – tek nedavno – dobila nekoliko stručnjaka za taj period te se sada očekuje daljnje poticanje mladih arheologa na bavljenje njime.
 - **Radovi u časopisima.** Članovi projekta namjeravaju i ove godine objaviti nekoliko radova vojnokrajiške tematike. Za sada se iskristalizirao materijal za dva rada. Jedan će se baviti demografskim aspektima Slavonske vojne krajine i migracijama. Drugi rad bit će sličan ranije spomenutom diplomskom radu i bavit će se nekim elementima sanitarnog kordona na krajiškom prostoru.

7. Prilozi

Slika 1. Interaktivna karta krajiških utvrda iz godine u godinu (primjer 1559. godine).

Slika 2. Primjer „klasične“ karte – krajiški poštanski sustav 1559. godine.

Slika 3. Karte visoke rezolucije dostupne na web-stranici projekta.

Habsburški krajiški popisi

Izvori za povijest Hrvatske i Slavonske vojne krajine

U nastavku se nalaze do sada pronađeni i objavljeni krajiški popisi za Hrvatsku i/ili Slavonsku vojnu krajinu u periodu između 1550. i 1578. godine:

☰ 1554. (Slav.)
 ☰ 1555. (Slav.)
 ☰ 1556. (Slav.)
 ☰ 1559.
 ☰ 1564. (Hrv.)

Izvor: Petar Hegedić, Marta Jurković, Nikola Ostojić i Filip Šimunjak. "Popis isplata vojsci u Hrvatskoj i Slavonskoj krajini u listopadu i studenome 1556. prema dvama registrima: prilog istraživanju rane faze vojnokrajiške povijesti." *Radovi Zavoda za Hrvatsku povijest* 51/2 (2019): 345 - 375.

RADOVI - Zavod za hrvatsku povijest, vol. 51, 2019. str. 345-375

Prilog 2. Sistemattzacija podataka iz dvaju transkribiranih popisa

Signatura
 Graz, Steiermärkisches Landesarchiv, Laa. A. Antiquum XIV, Sch. 22, 1556/4, 1556-X, sd. – 1556-XI-sd; 1556/4, 1556-X-29 Warasdin
 Podaci iz drugog popisa upisani su kurzivom.

1. Slavonska krajina		
1. 1. Štab		
Rang, namjena	Ime i prezime (poznate osobe ispisane su u pravilnom obliku)	Dvomesеч- ni iznos u talirima
Glavni zapovjednik Slavonske i Hrvatske krajine	Herr Hans Lenković	800
Upravitelj ureda zamjenika glavnog zapovjed- nika	Walthausser von Walterstein	80
Ratni savjetnik iz Koruške	Herr Veit von Hallegg zu Ratzenegg (sa 7 konja)	212

Podaci ostvareni u Koprivnici Walthausser Khronischer (u 6 brojevima) 1772

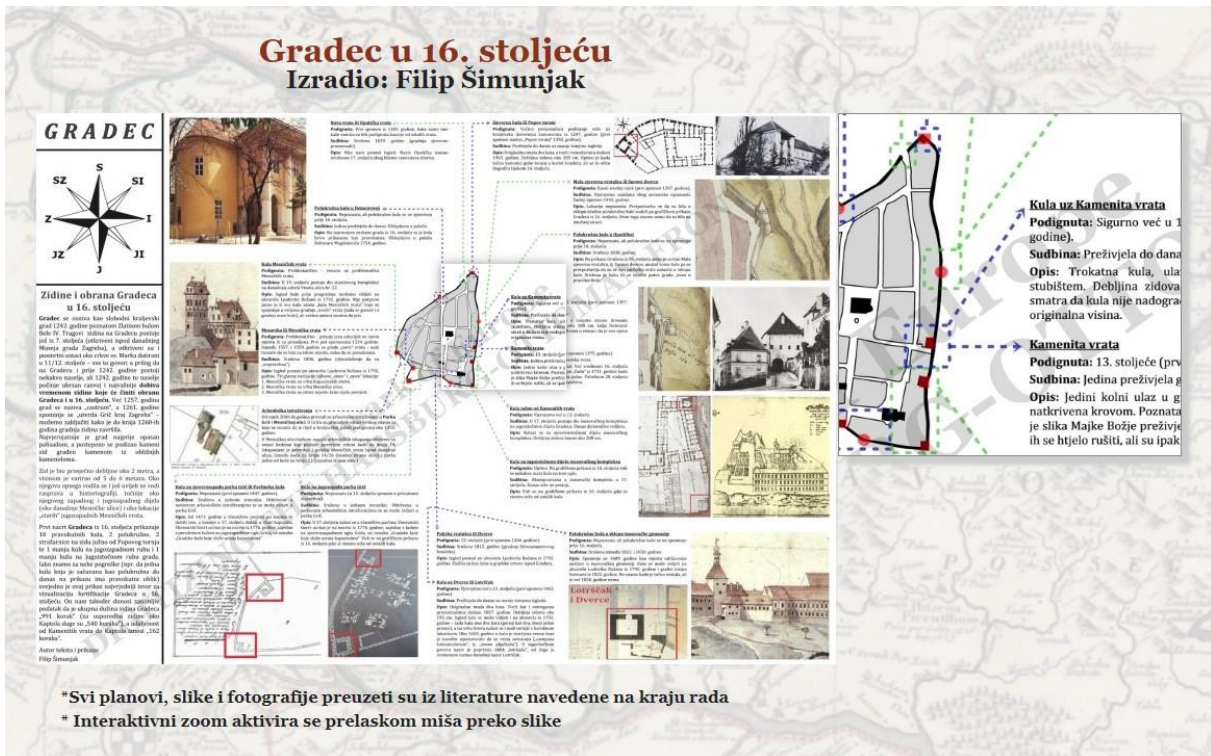
Slika 4. Tablični prikazi vojnokrajiških popisa (primjer 1556. godine).

Slika 5. Neki od izvora dostupnih na stranici projekta.

Slika 6. Navigacijski izbornik za orijentaciju na stranici projekta.

Slika 7. Interaktivni grafički prikaz (primjer fortifikacija zagrebačkog Gradeca).

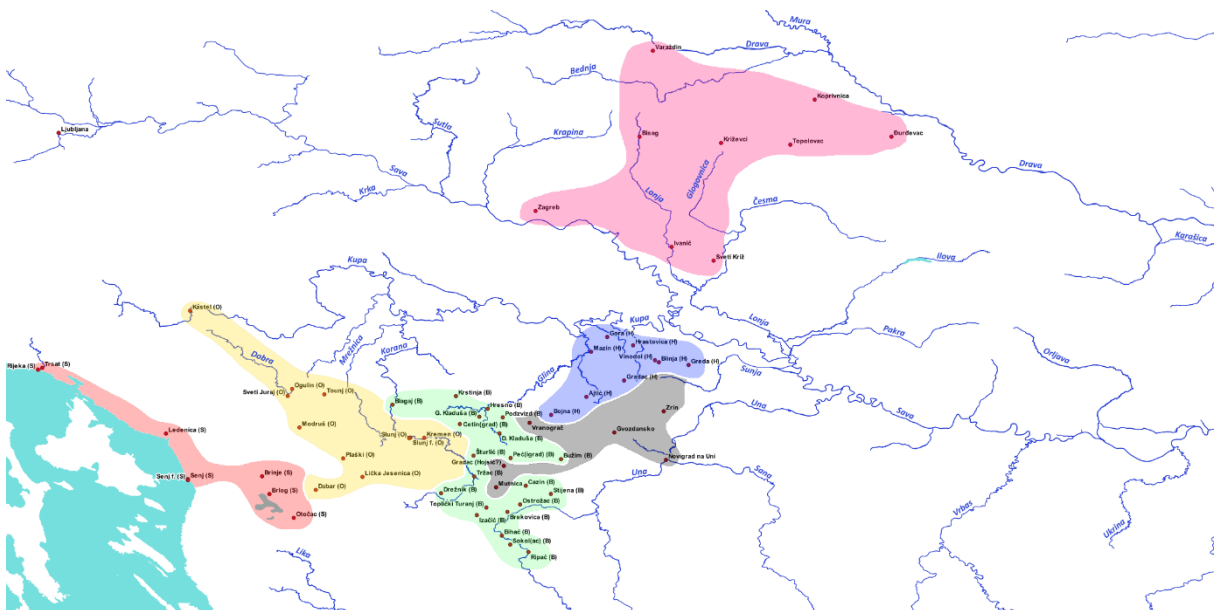
Slika 8. Facebook stranica projekta.

Slika 9. Neki od članova projekta u Postrojbama 1. i 2. banske pukovnije u Gračacu (22. 2. 2020).

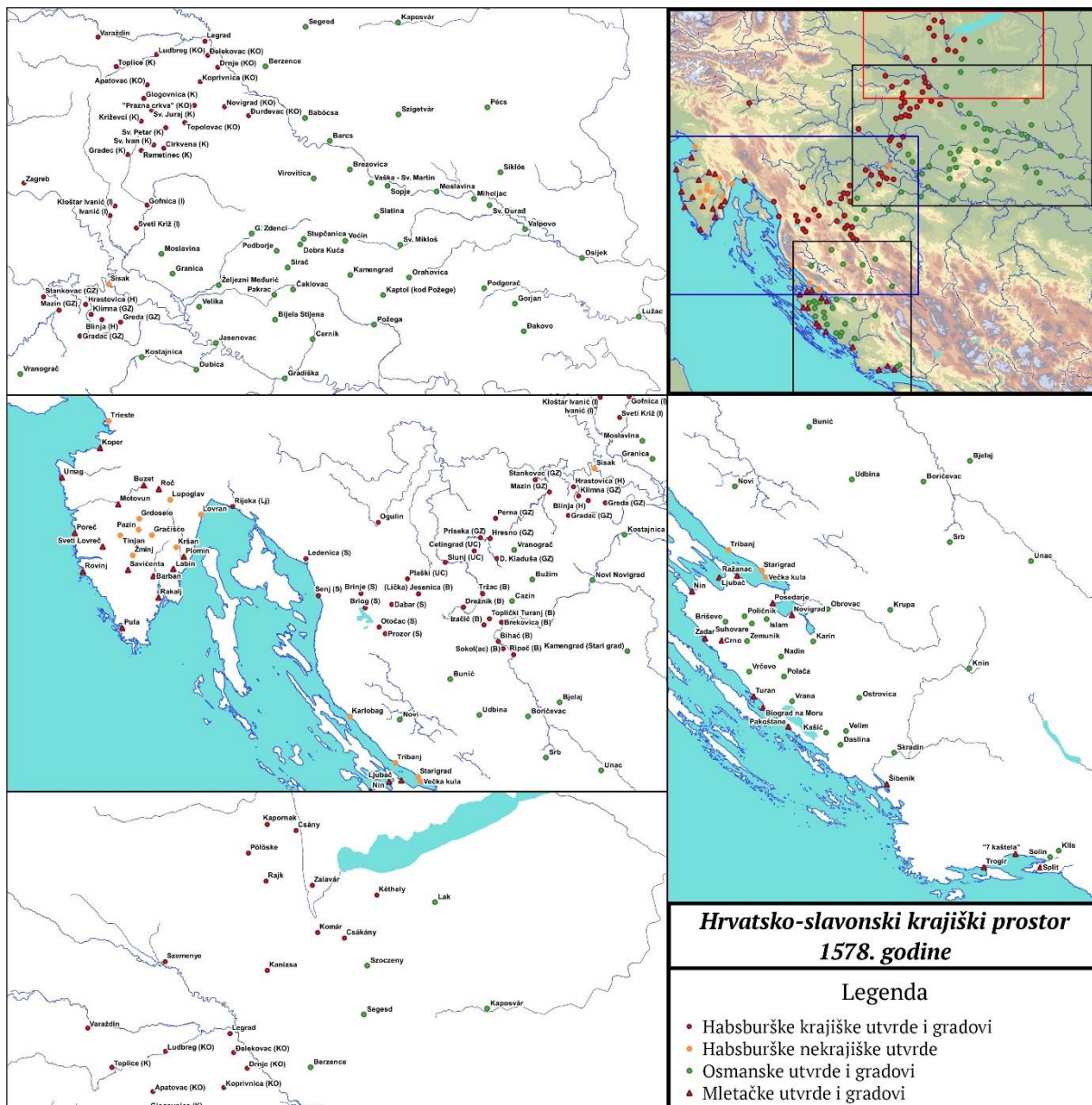
Slika 10. Članovi projekta u Hrvatskom državnom arhivu u Zagrebu – proučavanje kartografskih izvora za vojnokrajšku povijest.

Slika 11. Karta kapetanija Hrvatske i Slavonske vojne krajine 1577. godine.

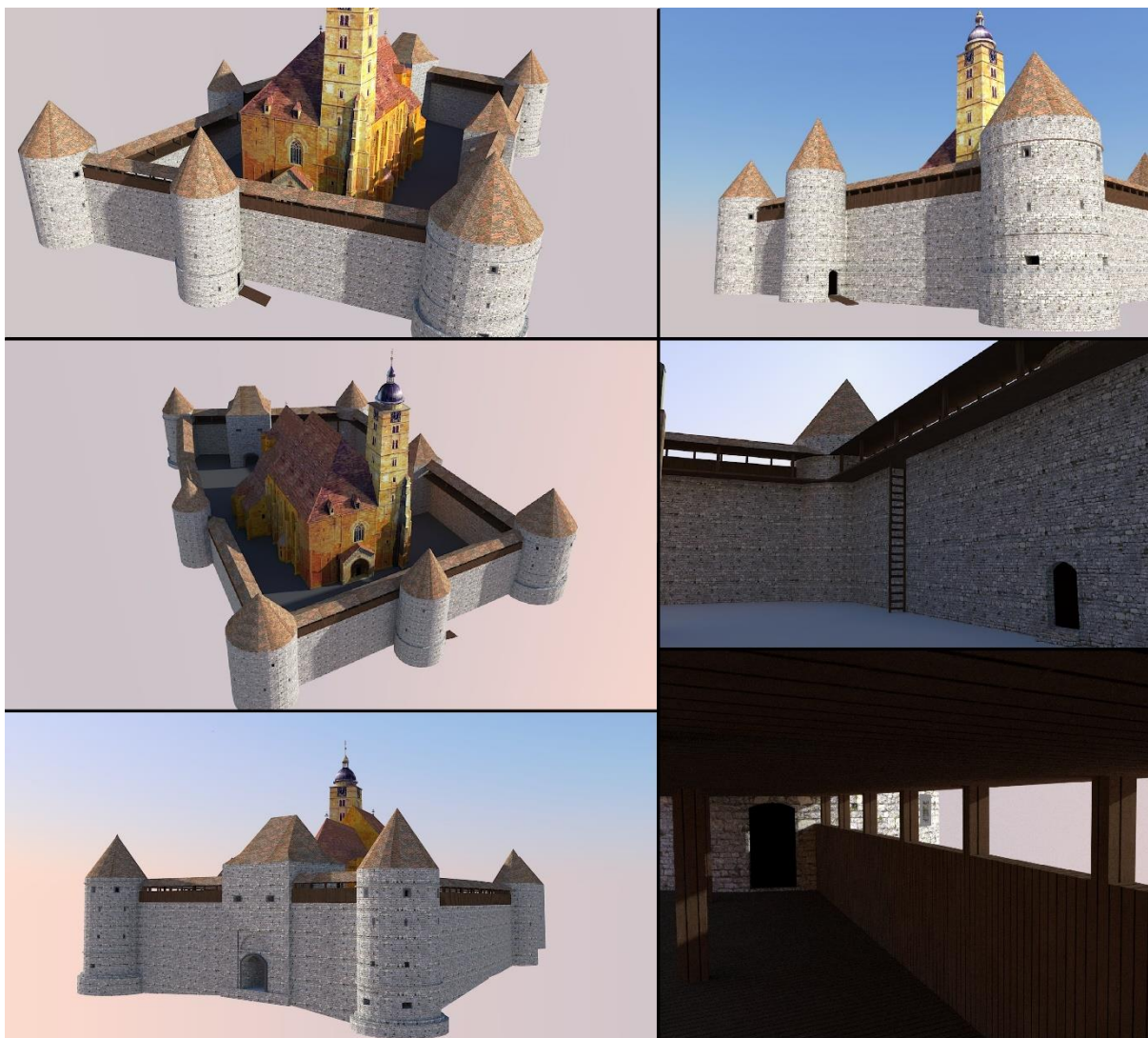
Slika 12. Politička karta jugoistočne Europe oko 1572. godine.

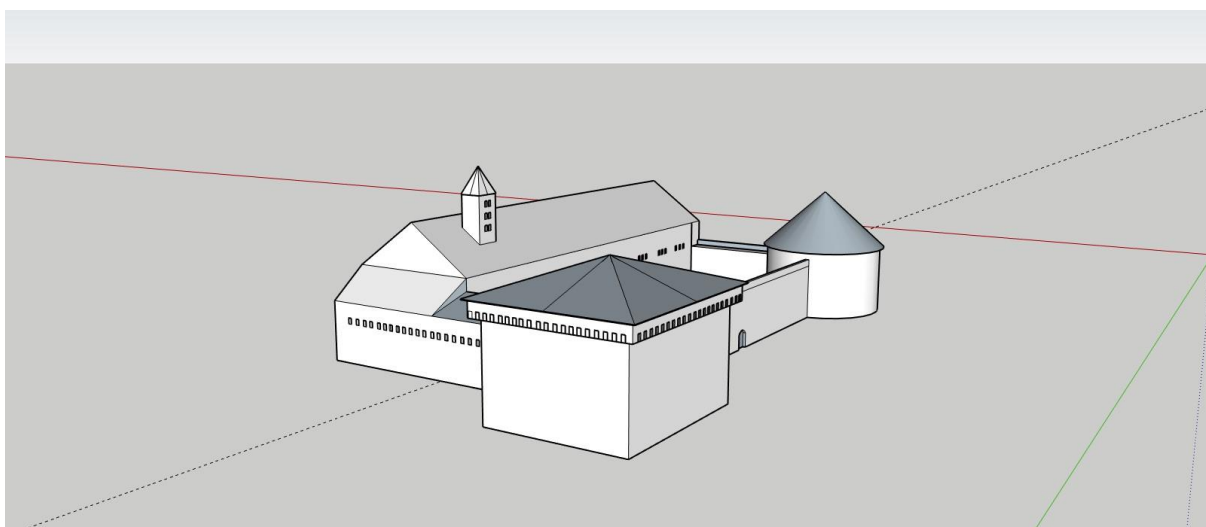
Slika 13. Karta hrvatskog povijesnog prostora 1578. godine s prikazom najvažnijih pograničnih utvrda Habsburškog i Osmanskog Carstva te Mletačke Republike.

Slika 14. 3D rekonstrukcija utvrde Konjščina.

Slika 15. 3D rekonstrukcija zagrebačke biskupske utvrde.

Slika 16. 3D rekonstrukcija (u izradi) utvrde Jastrebarsko.

8. Životopisi

Filip Šimunjak rođen je 10. siječnja 1998. u Zagrebu gdje i živi. Student je prve godine jednopredmetnog diplomskog studija povijesti na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu (smjer istraživački, modul ranonovovjekovna povijest). Objavio je nekoliko članaka i prikaza na teme iz srednjovjekovne i ranonovovjekovne povijesti. Proučava Vojnu krajinu i bavi se izradom povijesnih karata i rekonstrukcija utvrda. Član je uredništva studentskog časopisa *ProTempore*.

Nikola Ostojčić rođen je 17. kolovoza 1996. u Koprivnici. Živi u Mičijevcu u okolici Križevaca. Student je prve godine jednopredmetnog diplomskog studija povijesti na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu (smjer istraživački, modul ranonovovjekovna povijesti). Predsjednik je udruge *P. O. I. N. T.* i član Savjeta mladih Grada Križevaca.

Karlo Rukavina rođen je 12. prosinca 1997. u Rijeci. Živi u Senju. Student je prve godine jednopredmetnog diplomskog studija povijesti na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu (smjer istraživački, modul moderna i suvremena povijest) i član uredništva časopisa *ProTempore*.

Marta Jurković rođena je 12. lipnja 1998. u Puli i redovita je studentica prve godine dvopredmetnog diplomskog studija anglistike i povijesti pri Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Dobitnica je Nagrade za izvrsnost u studiju Filozofskog fakulteta. Objavila je nekoliko radova, a sudjelovala je i u radu studentskih udruga te u organizaciji studentskih konferencija (*Anglophona - International Student Conference in English Studies*).

Petar Hegedić rođen je 25. listopada 1997. u Zagrebu. Student je prve godine dvopredmetnog diplomskog studija arheologije (smjer srednjovjekovna arheologija) i povijesti (smjer istraživački, modul ranonovovjekovna povijest) na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Tijekom studija objavio je dva rada, sudjelovao je na nekoliko istraživačko-znanstvenih radionica, studentskim projektima te arheološkim iskapanjima. Proučava Vojnu krajinu i bioarheologiju te se bavi digitalnom obradom arheološke dokumentacije.

Sažetak

Projekt *Bulwark of Europe – Digitizing the Habsburg-Ottoman Frontier* bavi se proučavanjem najranije faze razvoja Hrvatsko-slavonske vojne krajine u 16. stoljeću. Projekt je orijentiran prema digitalizaciji i vizualizaciji povijesnog materijala kako bi se prošlost prezentirala na što interaktivniji način u današnjoj eri interneta. U sklopu projekta napravljena je web-stranica na kojoj se prezentiraju različiti problemsko-pregledni eseji vojnokrajiške tematike, karte, interaktivni grafički prikazi te 3D modeli krajiških utvrda. Navedene materijale mogu koristiti svi uzrasti, a nadamo se da će pronaći svoje mjesto i u obrazovnom sustavu, pogotovo u svjetlu nedavnog okretanja digitalnoj nastavi. Na stranici se sistematiziraju različiti kartografski i pisani izvori te donosi pregled najrelevantnije znanstvene literature. Kako bi prezentacija bila odrađena profesionalno, članovi projekta bave se u arhivskim radom na krajiškim izvorima: transkribirali su, obradili i javnosti predstavili do danas najraniji cjeloviti sačuvani popis za prostor Slavonske vojne krajine. U kratkom roku projekt je uspio prezentirati često zaboravljeni dio hrvatske povijesti javnosti, a u planu je održavanje nekoliko izložbi, ali i daljnji rad na arhivskoj građi kako bi se proširile spoznaje. Nadamo se da će naš projekt potaknuti i druge studente, naročito kolege srodnih humanističko-društvenih disciplina, da se okrenu novim načinima prezentacije znanstvenih spoznaja, jer za takve oblike izražaja u današnjem svijetu očito postoji veliki interes.

Summary

Bulwark of Europe– Digitizing the Habsburg-Ottoman Frontier is a project studying the early history of the Croatian and Slavonian Military Frontiers. The main objective of the project is to present the past in an interactive way, hence its orientation to digitization and visualization of historical sources. The project hosts a website presenting various topics in military history in the form of essays, maps, interactive images, and 3D models. The materials are accessible and can be used by all age groups. We therefore hope that they will prove useful in the teaching of history, especially in light of recent developments in e-learning. The website systematizes various cartographic and written sources and features an overview of relevant research. The project team members have been working extensively on archival sources: we have transcribed, analyzed, and presented to wider audiences what is believed to be the earliest fully preserved military payroll pertaining to the Slavonian Military Frontier. In a short span of time the project has successfully presented an oftentimes neglected segment of Croatian history. We are actively working on organizing a number of exhibitions and will continue working on archival sources with the aim of expanding our knowledge. We hope to encourage fellow students, especially those studying for a degree in the humanities and social sciences, to turn to new approaches in presenting research results.